

СТАВОТ НА МЛАДИТЕ ЗА БРАКОТ И СЕМЕЈСТВОТО ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Доц.д-р Драган Стефановски¹⁶⁷
Самостоен истражувач

***Апстракт:** Кога говориме за бракот и семејството видливо е дека македонското општество сеуште и во ера на глобализација во основа се држи до неговите традиционални вредности. Семејството како заедница претставува базичен столб на секое општество. Македонското општество, македонската традиција, култура и семјните вредности заземаат едена од централните позиции во вредносниот систем. Во фокусот на внимание на оваа теоретско-емпириска студија се промените на вредносниот систем кај младата популација како резултат на влијанието на современите медиуми и прифаќањето на западните културни вредности, сврзани со институцијата брак. Она што некогаш беше препознатливо за високоразвиениот западен свет, срамежливо се инкорпорира и во македонското општество. Тука пред се мислам за формите на заедничко живеење, (кохабитација, вонбрачна заедница, и еднородителски семејства), кои во минатото беа реткост, но на генерациите родени во последните декади на дваесетиот век стануваат вистинска реалност, а кон истите се приоѓа без било каква стигматизација или осуда. Главна водилка на трудот е одговорот на прашањето зошто младите се покасно се одлучуваат за стапување во брак, насочувајќи го влијанието кон социоекономските аспекти на младите, но и улогата која ја имаат современите медиуми и социјални мрежи при креирањето на нивниот став. За оваа цел во периодот јануари-февруари 2020 година на подрачје на град Скопје реализирано е истражување на примерок од двеста испитаници во кои се вклучени млади од сите структури.*

***Клучни зборови:** брак, семејство, кохабитација, медиуми, млади*

Вовед

Современите општествени трендови во постмодерната општествена реалност се во контекст на вредностите на процесот на глобализација. Во последните три децении постсоцијалистичките општества се соочија со процеси на транзиција и трансформација. Глобалните влијанија и вредностите на културниот модел пред се кај младите иницираат постојана еволуција во општеството, што значи и делумна трансформација на вредносниот систем и пожелните вредности. Дел од трудов посветен е на еволуцијата на социолошката мисла за бракот и семејството, отстапувајќи место на функционалистичките размислувања на Талкот Парсонс, во контекст на нуклеарното семејство, неговите општествени функции и феноменот именуван како институционален индивидуализам. Воедно се повикуваме на современите сфаќања за семејството прцепирано од страна на Улих и Елизабет Бек Грамшајн. Постмодерното општество е одбележано од индивидуализмот, кариеризмот, хедонизмот како и нихилистичкиот начин на размислување.

¹⁶⁷ draganstefanovski@hotmail.com

Шулц и Леванде даваат минималистичка дефиниција за семејството. „тоа се состои од жена и деца зависни од неа“ (Шулц и Леванде, 2009 во Ацески 2013, 680)

Место во трудот е отстапено и на влијанието кое современите мејнстрим медиуми го имаат пред се врз младата популација по прашања сврзани со бракот и семејството.

Семјните вредности и современото општество

Живеејќи во постмодерно општество, помеѓу вредносниот систем на индивидуализмот и нихилизмот, индивидуите и општествените групи, сосема легитимно е да го поставиме прашањето за местото на семејството и на младата индивидуа во истото. Во сите досега познати еволутивни општествени форми опстојува бракот и семејството. „Р.Л Косер смета дека суштината на современото семејство е во тоа што обезбедува задоволување на потребите на детето за човечки контакт и што овозможува детето да се формира како човечко суштество.“ (Ацески 2013, 680)

Постмодерната може да се согледа како општествен судир на различни вредности и идеали. Како и за мноштво други феномените, така и за бракот и семејството во науката постојат поларизирани стојалишта.

„По мислење на Франсоа де Сенгли брачната врска има функција да го потпомага градњето на личниот идентитет, покажувајќи како современиот пар настојува да го помири почитувањето на другиот и грижата за себе, две димензии кои често се во несклад и поради што често доаѓа до развод.“ (Сегалан 2009, 171)

Како најелоквентна во овој контекст ја земам структурално функционалистичката мисла на Талкот Парсонс. Таа во себе го интегрира институционалниот индивидуализам и функционалистичките сфаќање за семејството, низ призма на американското општество.

„Од доцните шеесети наваму, Парсонс го опишува Американскиот систем на вредности како кулминација на Западната форма на индивидуализам, во која индивидуалната слобода е промовирана како вредност вградена во рамките на комплексната (сложената) мрежа на институции и социјални релации“ (Verschraegen ,2019, 183).

Видливо е дека кај него преовладува идеата за нуклеарното семејство во кое егзистира поделба на работите. Итиот е фокусиран на промените и адаптацијата што се спротивно од смртта и распаѓањето, сугерирајќи при тоа на повеќе содржини, карактеристични за функционалноста на нуклеарното семејство што во суштина еволуирало на „барање“ на потребите на модерното пред се индустриско семејство.

„ Според Парсонс, како економијата станува се повеќе диференцирана од семејството, и потребата за специјализирана, подвижна работна сила расте..., од перспективата на Парсонс, семејството еволуираше од исполнување на целта на економската продукција и потрошувачката, кон изведување помалку различни, но еднакво значајни улоги на социјализација на децата и стабилизирање на возрасните во рамките на границите. Функционалистичката анализа беше основана на јасна полова дистинкција на улогите, во семејство. За Парсонс оваа нуклеарна структура беше идеално поклопена со барањата на модерното општество“...(Gillies, 2003, 3-4).

Во постмодерното општество се соочуваме со сериозни предизвици и промени во општеството и во општествените групи меѓу кои и во семејството. Промените се видливи и во меѓусебните врски и комуникација, во периодот од една до друга еволутивно општествена форма на семејство, од традиционалниот семеен живот па се до кулминацијата односно појавата на индивидуализација на социјалниот живот. во овој контекст би ја спомнал Јинина Ширан која говори „за заедница со жена како јадро на семејството, во кое мајката е единствен хранител. Споед неа 13% од

британските домаќинства ги сочинуваат самохрани мајки“.(J.Sheeran 1993 во Ацески,2013). Карактеристично е дека и во Република Македонија е присутна за разлика од минатото појавата на еднородитески семејства во кои доминантна е мајката како родител.

Во продолжение ќе го интегрирам и сфаќањето на модерното семејството на Урлих Бек како и на Елизабет Бек Герс-хајм:

„Истите се обидоа да ја документираат итноста од новиот социјален поредок на „рефлексивната модерна“ за која што тврдат дека ќе води до трансформација на искуството. Укажуваат на начинот на кој структуралните рамки како потпора на хетеросексуалните врски се олабавија и заматија низ годините, преку стекнувањето на подобра финансиска независност на жените во учеството на пазарот на трудот како и загрижувачката бројка на разведени или раздвоени парови“ (Gillies,2003,9).

Според нив, се што било карактеристика во предмодерната, во модерната нема вредност, а поединецот пред себе има рачка на можности за избор. Воедно семејството е претворено во институција на контрадикторност и и судири.

Еволуцијата на општеството донесе и засилена еманципација на жената како уште еден аспект и фактор кој влијае на подоцнежното стапување во брак на младата популација. Од ова произлегува дека модернизмот со своите „пипци“ ја отстранува лесната предвидливост и сигурност на индустриското општество.

Индивидуализмот како вредност се поврзува со високи остварувања во кариерата, економскиот успех, начинот на живеење, како и хедонизмот како пожелни и доминантни вредности.

Легитимно е да го поставиме прашањето каде е реалното место на семејството во постмодерното општество, така и во вредносниот систем на младата индивидуа. Младата популација се повеќе се однесува конформистички. Општеството само по себе ја подразбира општествената регулација на односите преку нивната институционализација. Посмодерната може да се согледа и како општествен судир на различни вредности и идеали на претставниците на различни генерации и идеологии.

Бракот и семејството во Република Македонија

Општествената трансформација иницирана од процесот на глобализација се интегрира во секој општествен сегмент. Тука би се запрашале дали и во која мерка, глобализацијата врши влијание и на демографската структура на населението во Р.Македонија. Во овој контекст би се навратиле на поблиското минато, поточно „ пред прифаќање на лепезата од глобални влијанија“, каде што една од круцијалните базични вредности претставуваше формирањето на семејство. Во Р Македонија „Бракот е заедница на живот на маж и жена уредена со закон во кој се остваруваат интересите на брачните другари, семејството и општеството. Односите меѓу брачните другари се засноваат врз слободна одлука на мажот и жената да склучат брак, врз нивната рамноправност, меѓусебно почитување и заемно помагање“. (член 6 Законот за семејство).

Во продолжение би проговорил за два момента, имено за бројот на склучени бракови, и фертилитетот, презентирајќи притоа и суштински демографски белези.

Согледувајќи ја ситуацијата со склучени бракови во Р. Македонија во последната деценија видлива е тенденција на намалување на склучување нови бракови. Причините за истото може да се бараат во влошената социо-економска положба, контаминирачки високата стапка на невработеност, промена на животниот стил, како и појавата на одлив на млади кадри кои заминуваат во странство, каде што и најчесто формираат брак и семејство.

Воедно видлива е константна тенденција на опаѓање на живородени деца, која појава се донесува во корелација со продолженото образование особено кај жените, подоцнежнo стапување во брак, прифаќањето на еднородителско семејство, како и на модели на семејства без деца. Сето ова доведува до појавата на демографско стареење на нацијата.

Година	Вкупен број на бракови
2008	14695
2009	14923
2010	14155
2011	14736
2012	13911
2013	13982
2014	13813
2015	14186
2016	13199
2017	13781
2018	13494

Вкупен број на склучени бракови во Република Македонија

Табела 1. Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Согледувајќи ги податоците на Државниот завод за статистика за бројот на живородени деца видлив е нивен континуиран пад. Така во 1994 година нивниот број изнесува 31 421, во 2000 година 26.168, во 2005 година 22 482 живоодени деца, за да во 2010 година се бележи благ пораст на 24296, по што повторно се бележи благ пад и во 2018 година каде што тој број изнесува само 21.333 живородени деца.

Анализа на емпириските податоци

Со цел согледување на реалната перцепција со општествениот феномен брак и семејство во современото општество како и влијанието на современите масовни медиумите при креирање на ставот за бракот и семејството кај младата популација во Република Македонија, во периодот јануари и февруари 2020 година рализирано е емпириско истражување на примерок од 200 испитаници од различни етникуми. Во овој контекст 68.5% од анкетираниите се македонци, 16.0% албанци, 6.5% се од српска националност, 4.5% од турска и 6.0% од ромска националност, што само ја отсликува мултикултуралноста на градот Скопје и Република Македонија.

Вниманието е насочено во контекст на размислувањата на анкетираниите граѓани за бракот и семејните вредности. Со студијата се утврдува влијанието на социо-економските фактори врз одлуката кај младите за брак, како и улогата што во овој контекст ја имаат медиумите и социјалните мрежи. Анализата е поделена на два дела, првиот сврзан со социо-економските влијанија како фактори за подоцнежнo стапување во брак, а вториот се однесува на можното влијание на медиумите врз вредносниот модел и градењето на слика за главните приоритети.

Став	Проценти
Стапување во брак и формирање на семејство	51.5
Високи достигнувања во професионалниот живот и признанија во истата	23.5
Економски успех и стекнување на богатство припадност кон високиот општествен слој	17.5
Поседување на општествена и политичка моќ	0.5
Практикување на глобалниот урбан начин на живот (урбана фаца „мангуп	7.0
Вкупно	100.0

Табела 2. Општествени вредности в современото македонско општество
Извор:Емпириско истражување

За мнозинството од анкетираниот популација бракот и формирањето на семејството се заедница која е една од позначајните општествени вредности. Населението во македонското општество се сочува со сериозна општествена трансформација, тоа се прилагодува на современите актуелни општествени потреби прифаќајќи ги и промените во вредносниот систем. Во таа смисла 51.5% од анкетираниите смета дека стапувањето во брак и формирање на семејство е нивни приоритет. За 23.5% од анкетираниите за приоритет го имаат достигнувањата во кариерата и признанијата во истата, а 17.5% за примарна вредност ја земаат економскиот успех и стекнување на богатство. Мнозинството од анкетирани се изјаснија дека припаѓаат на средниот општествен слој, на кој припаѓаат и нивните партнери, истото се однесува и во поглед на образованието. Во овој контекст мали отстапувања бележиме кај анкетираниите роми, кадешто мажите најчесто имаат за степен повисоко образование од нивните партнерки.

Став	Проценти
Апсолутно се согласувам	35.5
Се согласувам	38.0
Немам мислење	14.0
Не се согласувам	12.5
Вкупно	100.0

Табела 3. Економската благосостојба е круцијален фактор за склучување на брак и формирање на семејство

Извор :Емпириско истражување

Економската благосостојба е еден од факторите кои влијаат при донесување на одлука за формирање на брак и семејство. Мнозинството од анкетираниите смета дека економската

благосостојба има примарна улога за стапување во брак, додека за 12,5% од анкетираниите иста не е од клучно значење, а 14% од анкетираниите немаат мислење по дадениот став.

Став	Проценти
Системот на вредности се промени во целост	27.0
Настана поголеми промени	35.5
Незнам дали настанаа промени	13.5
Настанаа мали промени во пожелниот систем на вредности	22.5
Не настанаа никакви промени во пожелниот систем на вредности	1.5
Вкупно	100.0

Табела 4. Современиот урбан начин на живот иницира промени во системот на пожелни и престижни вредности Извор :Емпириско истражување.

Урбаниот начин на живот е составен сегмент од секојдневието на поединецот, што е особено значаен момент за младите. Напливот на глобалните процеси и базично медиумското ширење на вредностите на урбаниот начин на живот го детектираме и во македонското општество. Мнозинството од анкетираниите сметаат дека се настанати поголем број на промени пред се во вредносниот систем, додека 22.5% сметаат дека се настанати помали промени во истиот, препознатливи во живеењето на младите и нивно креирање на слободното време.

За припадниците на повисокиот општествен слој приоритетни се високите достигнувања во кариерата, по што следува стапувањето во брак и формирањето на семејството. За мнозинството од припадниците на средниот општествен слој на врвот од вредносната пирамида се наоѓа стапувањето во брак и формирање на семејство, по што следува достигнување во кариерата, и поседување на општествена и политичка моќ.

Став	Проценти
Со блиски пријатели	60.5
Со членови на пошироко семејство	24.0
Со колеги од работа надвор од работното место	8.0
Со сопартијците	6.0
Со соседите	1.5
Вкупно	100.0

Табела 5. Со кои од наведените групи најчесто комуницирате Извор:емпириско истражување

Во истражувањето се опфатени и сет од прашања сврзани со начинот на комуникација, со кого и како истата се одвива. Современите технологии овозможува забрзана циркулација на информации и разновидност на начинот на комуницирање. Мнозинството анкетирани поточно 60.5% најинтензивно остварува комуникација со своите пријатели, по што следува комуникација со

членовите на поширокото семејство, како и со колеги од работа. При тоа во комуникацијата 35.5% од анкетираниите користат мобилни телефони, а 34% од анкетираниите средбите ги остваруваат тет а тет. Комуникација преку социјалните мрежи интензивно ја користат 18.5% од анкетираниите, а 12% комуникацијата ја остваруваат користејќи ја апликацијата за чет.

Вториот дел од анализата на емпириските податоци е насочено кон влијанието на современите масовни медиуми врз системот на вредности кон младата популација и нивните ставови за бракот.

Став	Проценти
Целоно се согласувам	38.0
Се согласувам	37.5
Немам мислење	10.5
Не се согласувам	12.5
Воопшто не се согласувам	1.5
Вкупно	100.0

Табела 6. Зголемената употреба на интернет придонесува за социјална изолација и ја намалуваат можноста за брак. Извор емпириско истражување

Информатичко-информациската технологија во значајна мера го измени функционирањето на современото општество преку можностите кои истата ги нуди, како во начинот на комуникација и циркулација на информациите. Можностите на истите во голема мера го „втурнаа“ поединецот во светот на виртуелното, губејќи во голема мера значаен сегмент од реалниот социјален живот. Така поединецот самиот „креира“ своја социјална изолација „заборавајќи“ притоа на личните но и „барањата“ на општеството. Мнозинството од анкетираниите смета дека развојот на информатичката технологија иницира намалување на примарните контакти. Зголемениот број на виртуелни заедници придонесува за намалување на бројот на реалните, во кои индивидуата активно учествува. Користењето на истата предизвикува состојба на социјална изолација, а во овој контекст кај ваквите индивидуи се намалува и можноста за склучување на брак.

Став	Проценти
Целоно се согласувам	32.5
Се согласувам	53.5
Немам мислење	5.5
Не се согласувам	8.0
Воопшто не се согласувам	0.5
Вкупно	100.0

Табела 7. Културата презентирана во современите масовни медиуми влијае на модифицирање на културниот модел на младото население. Извор: Емпириско истражување.

Во овој сегмент анализата е насочена кон влијанието на масовните медиуми врз младиот човек во контекст на културата и вредносниот систем. 86% од анкетираниите целосно се сложуваат или се сложуваат со ставот дека масовните медиуми значително влијаат на модифицирање на културните модели кај младите. Истите влијаат на промената на одредени ставови и промени на пожелните вредности кај младите кои се одразуваат и на одлуката за подоцнежното стапување во брак.

Став	Проценти
Целоно се согласувам	36.0
Се согласувам	47.0
Немам мислење	6.0
Не се согласувам	9.0
Воопшто не се согласувам	2.0
Вкупно	100.0

Табела 8. Медиумската порака на современите масовни медиуми влијаат на одлуката за подоцнежното стапување во брак .Извор :Емпириско истражување.

Современите масовни медиуми преку медиумските пораки ги афирмираат вредностите на индивидуализмот и кариеризмот. На овој начин тие ги „поткопуваат“ и вредностите на семејството. Подоцнежното стапување во брак и пониското ниво на фертилитет се должи и на ширењето на вредностите на феминизмот и еманципација на жената.

Став	Проценти
Целоно се согласувам	27.0
Се согласувам	59.0
Немам мислење	10.0
Не се согласувам	2.5
Воопшто не се согласувам	1.5
Вкупно	100.0

Табела 9. Пораките на современиот холивудски филм ги поткопува вредностите на семејството и семјниот живот.Извор:Емпириско истражување.

Финалниот фрагмент од анализата на емпириските податоци се однесува на влијанието на пораките на филмската уметност врз младата индивидуа. Филмската индустрија, преку содржините односно пораките на своите филмови шири вредности на индивидуализам и хедонистички начин на живеење.Притоа креира идеализирана слика за урбано живеење карактеристично пред се глобалниот град. Преку „испорачаните“ пораки со децении на назад успешно ги поткопува семејните и традиционални вредности.

Заклучок:

Процесот на глобализација и глобалните влијанија во постсоцијалистичките општества ги интегрира глобалните вредности и глобалниот вредносен систем кој иницираше трансформација во севкупното општество. Истото доведе до дополнително раслојување и поларизација на населението. Социо-економските фактори вршат значајно влијание при носење на одлука за стапување во брак, притоа економската благосостојба претставува круцијален фактор за стапување во брак. Последниве три декади, како и во останатите земји во регионот, РМакедонија се соочува со континуиран пад на natalitetot и процес на стареење на населението, што се должи на подоцнежното формирање на семејство, зачестените разводи, зголемениот број на еднородителски семејства и процесот на заминување на млади кадри во странство. Информатичкото информацијската технологија во голема мерка го интегрираше човекот во „виртуелниот свет“ губејќи притоа значаен сегмент од социјалниот живот, согледан во контекст на бракот и семејството. Масовните медиуми иницираат трансформација на вредносниот систем кај младата популација односно им ги приближија вредностите на современиот начин на живот во глобалниот град.

Библиографија:

- Ацески,И. (2013).*Социологија*.Филозофски факултет:Скопје.
Јовановиќ,А. (1998).*Родноста и планирањето на семејство во Република Македонија*.
Метаморфоза :Скопје.
Фоа,М. (2017).*Gospodari Medija*. Clio:Beograd.
Gillies,V. (2003).Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research. Families & Social Capital ESRC Research Group. South Bank University: London
Kastels,M. (2013).*Моќ komunikacija*.Clio:Beograd.
Manović,L. (2015).*Jezik novih medija*. Clio:Beograd.
Parsons,T. (1964). *The social system*. The free press: New York.
Petrovič,D. (2013).*Društvenost u doba internet*.Akademska knjigica:Novi Sad.
Prajs,S. (2011).*Izučavanje medija*.Clio:Beograd.
Radok,E. (2015).*Mladi i mediji*.Clio:Beograd.
Selegan,M. (2009).*Sociologija porodice*. Clio:Beograd
Taner,DŽ. (2017).*Sociologija*.Mediterran publishing:Novi Sad.
Verschraegen,G. (2019).Institutionalised Individualism.Parsons and Luhmann on American Society.
www.stat.gov.mk

The Attitude of the young population towards marriage and family in R. Macedonia

Assistant professor Dragan Stefanovski

Independent researcher

Abstract: Talking about the marriage and family even though in the era of Globalization, our Macedonian society basically adheres to its traditional values. Family as a community represents a basic pillar of every society. Macedonian society, tradition, culture and the family values occupy one of the central position in the value system. The focus of this theoretical-empirical study is on the changes in the value system of the young population as a result of the influence of modern media and the acceptance of Western cultural values associated with the institution of marriage. What was once recognizable in the highly developed Western countries nowadays is fearfully incorporated in the Macedonian society. I'm focusing my attention to the forms of cohabitation (cohabitation, extramarital affairs, and single parent families), which have been rare in the past, but for the newer generations, born in the last decades of the twentieth century are practically a reality, approaching them without any stigmatization or condemnation. The paper is focusing on the issue regarding the fact that the young population today is choosing to marry later, focusing on their socioeconomic aspects, as well as the role that modern media and social networks play in creating their attitudes. For this purpose, in the period January-February 2020, on the territory of the City of Skopje, an empirical research study on two hundred respondents was conducted, involving young people from all structures.

Keywords: marriage, family, cohabitation, media, youth